

Η ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΝΟΜΙΜΟΤΗΤΑΣ ΩΣ ΣΥΝΕΠΕΙΑ ΤΗΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ ΚΡΑΤΟΥΣ ΔΙΚΑΙΟΥ...

Καθορίζοντας το γενικό περιεχόμενο ενός δικαιώματος, με διατάξεις δικαίου στο πλαίσιο γενικής σχέσης, προσδιορίζονται τα ανώτατα όρια άσκησης του δικαιώματος. Αυτός είναι και ο ορισμός της οριοθέτησης του δικαιώματος¹. Με την οριοθέτηση, δεν περιορίζεται η ελευθερία, αλλά καθορίζεται το γενικό περιεχόμενο του δικαιώματος.

Οι οριοθετήσεις, αποτελούν καθολικές ρυθμίσεις και αυτό αποτελεί καθολικό διακριτικό γνώρισμα. Η γενική πρόβλεψη στο συνταγματικό κείμενο αρκεί και δεν είναι απαραίτητο να επαναλαμβάνεται η οριοθέτηση σε κάθε συνταγματική διάταξη. Τρεις λοιπόν είναι οι γενικές οριοθετικές ρήτρες: η ρήτρα της συνταγματικής νομιμότητας, της κοινωνικότητας και της χρηστότητας. Στόχος μας σε αυτή την εργασία να μελετήσουμε την αρχή της συνταγματικής νομιμότητας.

Από τη στιγμή που ο άνθρωπος άρχισε να ζει μέσα σε οργανωμένες κοινωνίες, θεσπίστηκαν κανόνες δικαίου για να υπάρξει ειρήνη, ευταξία, προϋποθέσεις για την ομαλή κοινωνική συνύπαρξη των ατόμων.

Οποιοδήποτε κράτος το οποίο τελεί υπό έννομη τάξη, είναι Κράτος του Νόμου. Ένα Κράτος Νόμου δεν είναι απαραίτητα και Κράτος Δικαίου, γιατί υπάρχει και η περίπτωση του Αστυνομικού κράτους, το οποίο αν και κράτος Νόμου δεν αποτελεί και Κράτος Δικαίου. Χαρακτηρίζεται από κρατική σκοπιμότητα και το ίδιο το Αστυνομικό Κράτος κατευθύνει τις ενέργειες των οργάνων του (raison d'Etat). Κύρια του αρχή; Ο σκοπός αγιάζει τα μέσα. Για την προστασία του κρατικού συμφέροντος, το οποίο πολλές φορές ταυτίζεται με το

¹ «Οριοθέτηση είναι ο με διατάξεις Δικαίου στο πλαίσιο της γενικής σχέσης πραγματοποιούμενος καθορισμός του γενικού περιεχομένου, ο προσδιορισμός των ανωτάτων ορίων άσκησης του Δικαιώματος». Δημητρόπουλος Γ. Ανδρέας, *Συνταγματικά Δικαιώματα Τόμος Γ- Ημίτομος Ι, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα- Θεσσαλονίκη, 2005, σελ:169.*

προσωπικό συμφέρον των κυβερνώντων, οι κανόνες δικαίου παραβιάζονται με τρόπο ανέλεγκτο.

Αντίθετα, το Κράτος Δικαίου, χαρακτηρίζεται από την αρχή της νομιμότητας, από την οποία κατευθύνονται οι ενέργειες των κρατικών οργάνων. Το Κράτος Δικαίου, μπορεί να αυτοκαθορίζει τους κανόνες δικαίου, αλλά παράλληλα αυτοπεριορίζεται από τους κανόνες τους οποίους το ίδιο έθεσε. Αποτελεί υποχρέωση της δημόσιας διοίκησης, η τήρηση των κανόνων Δικαίου.

Η αρχή της νομιμότητας, περιλαμβάνει δυο διαστάσεις της έννοιας. Κατά την πρώτη διάσταση, οι ενέργειες των οργάνων της δημόσιας διοίκησης δεν πρέπει να αντίκειται στο Σύνταγμα και στους νόμους του κράτους. Κατά τη δεύτερη διάσταση, οι ενέργειες της δημόσιας διοίκησης θα πρέπει να είναι σύμφωνοι με το Σύνταγμα και τους νόμους του κράτους. Μπορεί να προβεί μόνο στις ενέργειες που προβλέπονται και επιτρέπονται.²

Το κράτος δικαίου, έχει ως κύρια χαρακτηριστικά, την ύπαρξη κανόνων δικαίου, που εγγυώνται ατομικές ελευθερίες και δικαιώματα των διοικούμενων έναντι της κρατικής εξουσίας όσον αφορά το ουσιαστικό τους περιεχόμενο και τον τρόπο άσκησης. Φορείς των δικαιωμάτων είναι το σύνολο των πολιτών. Ο περιορισμός της εξουσίας οφείλεται σε κείμενα τα οποία η κρατική εξουσία δεν μπορεί να μεταβάλλει χωρίς την έγκριση του λαού, όπως αυτή δίνεται είτε δια των αντιπροσώπων του είτε με δημοψήφισμα, και με αυστηρά καθορισμένη συνταγματική διαδικασία.

Επομένως, Κράτος Δικαίου³ με μια σύγχρονη έννοια είναι η έννομη τάξη που διαπνέεται από τη φιλελεύθερη ιδεολογία στις σχέσεις

² «Η αρχή της νομιμότητας υπονοεί πως η εκτελεστική εξουσία διέπεται από το Δίκαιο, ότι το κράτος Δικαίου υπόκειται και αυτό στους νόμους που παράγει, είναι υποχρεωμένο και αυτό να εφαρμόζει το δίκαιο όπως και κάθε άλλος που βρίσκεται και δρα μέσα στην επικράτεια. Υπονοεί από το άλλο μέρος ότι η εκτελεστική εξουσία διέπεται από ιδιαίτερο σώμα κανόνων δικαίου και αποκλίνει από εκείνο που ρυθμίζει τις σχέσεις ιδιωτών, γνωστό και ως ιδιωτικό Δίκαιο, το δε δίκαιο αυτό είναι δημόσιο δίκαιο.

Χαρακτηριστικά στοιχεία λοιπόν της αρχής της νομιμότητας όπως αυτή συνελήφθη για πρώτη φορά, ήταν η υπαγωγή της εκτελεστικής εξουσίας στο νόμο και η λειτουργία της αποκλειστικά κατά το δημόσιο δίκαιο». *Σπυρίδων Φλογαΐτης, Διοικητικό Δίκαιο, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα- Κομοτηνή, 2004, σελ:17.*

³ «Έτσι το κράτος δικαίου ισοδυναμεί με το ιδεολογικό και ουσιαστικό περιεχόμενο του Δημοκρατικού Συντάγματος, δηλαδή με τα ατομικά δικαιώματα και τη δημοκρατική

ατόμου και κράτους, αναγνωρίζοντας δικαιώματα στο άτομο που περιορίζουν την εξουσία του κράτους. Συμπεραίνουμε λοιπόν την ύπαρξη της δικαιοκρατικής αρχής, ως έκφρασης του κράτους δικαίου, που αποτελεί την οργανωτική βάση του ελληνικού πολιτεύματος.

ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΝΟΜΙΜΟΤΗΤΑΣ ΩΣ ΣΥΝΕΠΕΙΑ ΤΗΣ ΔΙΑΚΡΙΣΗΣ ΤΩΝ ΕΞΟΥΣΙΩΝ...

Παραδοσιακά, η κρατική εξουσία χωρίζεται σε τρεις ομάδες οργάνων, τη νομοθετική, τη δικαστική και την εκτελεστική εξουσία. Διάφορες αρμοδιότητες κατανέμονται μεταξύ των τριών εξουσιών. Η κατανομή, δεν αποκλείει την ιεράρχηση μεταξύ των εξουσιών, έτσι ώστε την τελευταία λέξη να έχει η νομοθετική εξουσία, η οποία έχει την άμεση νομιμοποίηση από το λαό. Τα όργανα της νομοθετικής εξουσίας, επιβάλλουν κανόνες δικαίου στα όργανα των άλλων δυο εξουσιών.

Η διοικητική δράση, διέπεται από την αρχή της νομιμότητας. Τα διοικητικά όργανα έχουν την αρμοδιότητα να προβαίνουν σε υλικές ενέργειες ή νομικές πράξεις, μόνο σύμφωνα με τη αρχή της νομιμότητας. Τη διοίκηση αποτελούν τα όργανα που δεν ανήκουν στις δυο άλλες εξουσίες. Μια διοικητική πράξη που δεν βρίσκει έρεισμα στο νόμο, δεν είναι νόμιμη.

Η κανονιστική αρμοδιότητα της διοικήσεως, είναι η αρμοδιότητά της να παράγει απρόσωπους κανόνες δικαίου. Τα όργανα της εκτελεστικής εξουσίας μπορούν να παράγουν κανόνες δικαίου, μόνο εφόσον τους το επιτρέπει νόμος που έχει ψηφίσει η Βουλή ή πράξη που στηρίζεται σε νόμο. Επιδιώκεται λοιπόν η έμμεση υποταγή της Διοίκησης στο εκλογικό σώμα, φορέα της Λαϊκής Κυριαρχίας. Οι πράξεις της διοικήσεως, θα πρέπει να είναι σύμφωνοι και να εναρμονίζονται με τις πράξεις της Βουλής. Τα δημόσια νομικά πρόσωπα όταν διέπονται κατά την οργάνωση και λειτουργία τους εν όλω η εν μέρει από κανόνες ιδιωτικού δικαίου, η αρχή της νομιμότητας αφορά την ίδρυση των δημοσίων νομικών προσώπων.

Η νομοθετική εξουσία αποτελείται από όργανα που έχουν αρμοδιότητα να παράγουν κανόνες δικαίου με οποιοδήποτε περιεχόμενο. Μοναδικός περιορισμός είναι οι κανόνες αυτοί, να μην αντιβαίνουν σε κανόνες συνταγματικούς, υπερσυνταγματικούς και υπερνομοθετικούς. Σε αντίθεση με τις δυο άλλες εξουσίες, η νομοθετική εξουσία έχει κάθε αρμοδιότητα που δεν έχει ανατεθεί στις

άλλες δυο εξουσίες. Και αυτό γιατί οι αρμοδιότητες των τελευταίων ρυθμίζονται και αναφέρονται ρητά και από το Σύνταγμα και τις νομοθετικές διατάξεις.

Ο έλεγχος της νομιμότητας, περιλαμβάνει βέβαια και τη νομοθετική εξουσία, με τον έλεγχο της συνταγματικότητας των νόμων. Είναι υποχρέωση του κοινού νομοθέτη να θεσπίζει κανόνες σύμφωνους με το Σύνταγμα. Με βάση το χρονικό κριτήριο έχουμε προληπτικό και κατασταλτικό έλεγχο της συνταγματικότητας των νόμων. Ο προληπτικός έλεγχος, λαμβάνει χώρα κατά το στάδιο της ψήφισης του νόμου και ειδικότερα, πριν τη θέση του σε ισχύ. Ο κατασταλτικός έλεγχος από την άλλη, πραγματοποιείται κατά το στάδιο της εφαρμογής του νόμου, επομένως μετά την ψήφιση, έκδοση και δημοσίευσή του. Ο κατασταλτικός έλεγχος, ανήκει στα δικαστήρια.

Οι διακρίσεις του ελέγχου συνταγματικότητας των νόμων, έχουμε και βάση του τρόπου πρόκλησης και διενέργειας του. Διακρίνουμε λοιπόν το διάχυτο και παρεμπόδιοντα και τον συγκεντρωτικό και επομένως αφηρημένο κατά αποτέλεσμα έλεγχο.

Στην πρώτη περίπτωση, είναι υποχρεωτικός για το δικαστή οποιασδήποτε βαθμίδας (διάχυτο έλεγχο), ο οποίος αποφαινεται για τη συνταγματικότητα του νόμου, στο πλαίσιο συγκεκριμένης αποφάσεως (παρεμπόδιον έλεγχο).

Στη δεύτερη περίπτωση, ο έλεγχος συνταγματικότητας, διενεργείται από ανώτατο δικαστήριο που έχει την αρμοδιότητα να αποφασίσει για τη συνταγματικότητα του νόμου, μετά από παραπομπή του σχετικού ερωτήματος από δικαστήριο που εκδικάζει συγκεκριμένη υπόθεση στην οποία πρέπει να εφαρμοσθεί η συγκεκριμένη διάταξη νόμου, αμφιβόλου συνταγματικότητας. Η απόφαση που θα παρθεί από το ανώτατο δικαστήριο, δεσμεύει όλα τα υπόλοιπα δικαστήρια και ισχύει έναντι πάντων.⁴

⁴« Γενικώς, τα συστήματα του δικαστικού ελέγχου της συνταγματικότητας των νόμων, είναι δυο, το αμερικάνικο, που εμφανίζεται πρώτο, και το ευρωπαϊκό, που αναπτύσσεται μετά το δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο. Η διαφορά τους έγκειται κυρίως στη διαδικασία με την οποία οι νόμοι κρίνονται αντισυνταγματικοί από το αρμόδιο όργανο. Σε αδρές γραμμές, κατά το αμερικάνικο σύστημα, που ακολουθούμε και στην Ελλάδα, την αντισυνταγματικότητα την εξετάζουν παρεμπιπτόντως, εφόσον υφίσταται δίκη. Αντίθετα, κατά το ευρωπαϊκό σύστημα, το αίτημα είναι συνήθως η κήρυξη του νόμου ή ορισμένων

Όσον αφορά τη δικαστική εξουσία, αποτελείται από τα όργανα που ονομάζονται δικαστήρια και παράγουν εξατομικευμένους κανόνες δικαίου με την έκδοση δικαστικών αποφάσεων.

Ο δικαστής οφείλει να αποφασίζει βάση του Συντάγματος και των νόμων του κράτους. Στο άρθρο 87 παράγραφος τρία του Συντάγματος, αναφέρεται ρητά: *'' Οι δικαστές κατά την άσκηση των καθηκόντων τους υπόκεινται μόνο στο Σύνταγμα και στους νόμους και σε καμία περίπτωση δεν υποχρεούνται να συμμορφώνονται με διατάξεις που έχουν τεθεί κατά κατάλυση του Συντάγματος. ''* ο δικαστής λοιπόν, ακολουθώντας τους νόμους του κράτους και το Σύνταγμα, οφείλει να αποφασίζει σύμφωνα με αυτούς και τη συνείδησή του, μη ξεχνώντας και μη παραβιάζοντας την αρχή της αμεροληψίας.

ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΝΟΜΙΜΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΗΣ ΝΟΜΙΜΟΤΗΤΑΣ...

Η αρχή της δημοκρατικής νομιμότητας, αποτελεί βασική αρχή της δημοκρατίας. Είναι η νομική έκφραση της οργανικής και ουσιαστικής θεμελίωσης της κρατικής εξουσίας στο λαό. Διακρίνουμε, τη δημοκρατική νομιμότητα της κρατικής εξουσίας και τη δημοκρατική νομιμότητα των οργανικών φορέων της.

Μόνο ο λαός έχει την αποκλειστική εξουσία να καθορίσει τη μορφή και την οργάνωση του πολιτεύματος στο κράτος το οποίο ζει και σε αυτό συνίσταται η έννοια της δημοκρατικής αρχής. Η με οποιονδήποτε τρόπο διαμόρφωση της δημοκρατίας από κάποιο φορέα εξουσίας, πέραν του λαού, θα στηριζόταν σε αντίθεση με τη δημοκρατία ως πολίτευμα και θα είχε σαν αποτέλεσμα την ανυπακοή στο Σύνταγμα ή τη μετατροπή του σε ανενεργό Σύνταγμα.

Όταν εκφράζεται η συντακτική θέληση του λαού από τη συντακτική εξουσία, η άσκηση αυτή παρουσιάζεται ως «δημοκρατικά νόμιμη». Κάτι τέτοιο θα επιτευχθεί μόνο εφόσον ακολουθηθεί η κατάλληλη συντακτική διαδικασία, η οποία θα καταστήσει δυνατή την έκφραση της λαϊκής θέλησης. Η θεμελίωση της κρατικής εξουσίας στη λαϊκή θέληση αποτελεί και το περιεχόμενο της δημοκρατικής αρχής ως βάση της δημοκρατικής νομιμότητας του πολιτεύματος.

Θα πρέπει να διακρίνουμε την ‘αρχή της νομιμότητας’ από την αρχή της ‘ δημοκρατικής νομιμότητας’. Η αρχή της νομιμότητας, απορρέει από την έννοια του κράτους δικαίου. Επιβάλλεται να ασκείται η κρατική εξουσία σύμφωνα με το Δίκαιο. Από την άλλη, η αρχή της δημοκρατικής νομιμότητας, απορρέει από τη δημοκρατική αρχή και επιβάλλει η κρατική εξουσία να ασκείται από το λαό και να πηγάζει από τη λαϊκή θέληση. Όσον αφορά την αρχή της νομιμότητας, συγκεκριμενοποιείται από την αρχή από το δίκαιο που θεσπίζεται από τη νομοθετική και την εκτελεστική εξουσία. Η δημοκρατική νομιμότητα από την άλλη έχει ως βάση τη λειτουργία του δημοκρατικού πολιτεύματος σαν σύστημα σχηματισμού και άσκησης

της λαϊκής εξουσίας. Αρχή της νομιμότητας και αρχή της συνταγματικής νομιμότητας, συνδέονται δικαιικά με το θεσμικό πλαίσιο του Συντάγματος, το οποίο αποτελεί και τη νομική βάση της λειτουργίας τους. Παρόλα αυτά, η αρχή της νομιμότητας έχει ως βάση τη θέληση του κράτους όπως αυτή εκφράζεται στο δίκαιο ενώ η αρχή της δημοκρατικής νομιμότητας, έχει ως κριτήριο, τη θέληση του λαού.

ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΝΟΜΙΜΟΤΗΤΑΣ ΟΠΩΣ ΑΥΤΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΖΕΤΑΙ ΣΤΑ ΑΡΘΡΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ...

Άρθρο 1, παράγραφος 3...

«Όλες οι εξουσίες πηγάζουν από το Λαό, υπάρχουν υπέρ αυτού και του Έθνους και ασκούνται όπως ορίζει το Σύνταγμα.»

Βλέπουμε, πως στο πρώτο άρθρο του Συντάγματος, ρητά αναφέρεται ότι οποιαδήποτε εξουσία πηγάζει από το Λαό και ασκείται όπως ορίζει ο Σύνταγμα. Οποιαδήποτε εξουσία, νομοθετική, δικαστική ή εκτελεστική, οφείλει να συμπορεύεται με τις συνταγματικές διατάξεις. Οποιοσδήποτε νόμος ή απόφαση, η οποία δεν συμφωνεί με τις ρητές συνταγματικές διατάξεις, πρέπει να κρίνεται για την αντισυνταγματικότητά της και να μην χρησιμοποιείται από τις εξουσίες. Είναι πάντως αξιοσημείωτη η προσοχή του συνταγματικού νομοθέτη και πρόνοιά του να ορίσει την αρχή της νομιμότητας, στο πρώτο κίολας άρθρο του Συντάγματος.

Άρθρο 5, παράγραφος 3...

«Η προσωπική ελευθερία είναι απαραβίαστη. Κανένας δεν καταδιώκεται ούτε συλλαμβάνεται ούτε φυλακίζεται ούτε με οποιονδήποτε άλλο τρόπο περιορίζεται, παρά μόνο όταν και όπως ορίζει ο νόμος.»

Το συγκεκριμένο άρθρο, αναφέρεται καταρχήν στην προσωπική ασφάλεια, απαγορεύοντας την καταδίωξη κλπ. Κατοχυρώνεται η ελευθερία των πολιτών για κίνηση και εγκατάσταση στη χώρα. Ο άνθρωπος μπορεί να μεταβεί στο χώρο και κατά το χρόνο που ο ίδιος προσδιορίζει⁵. Προστατεύεται η υπό στενή έννοια προσωπική ελευθερία απέναντι στα κρατικά όργανα και όχι απέναντι στα άτομα, που δεν είναι φορείς δημόσιας εξουσίας. Θεωρείται ότι η διάταξη περιέχει γενικό κανόνα που στρέφεται προς κάθε κατεύθυνση. Απαγορεύεται οποιοσδήποτε αυθαίρετος περιορισμός της προσωπικής ελευθερίας, υπό στενή έννοια, όχι μόνο όσον αφορά την ποινική δίωξη, αλλά και τη συνολική δραστηριότητα του ανθρώπου.

⁵ «Η ελευθερία της κίνησης, έχει ευρύτατο περιεχόμενο και περιλαμβάνει οποιανδήποτε κίνηση με οποιοδήποτε μέσο και προς οποιοδήποτε σημείο της επικρατείας, και καθ' οιονδήποτε χρόνο. Η επιβολή περιορισμών είναι δυνατή με νόμο.» Δημητρόπουλος Γ. Ανδρέας, *Συνταγματικά Δικαιώματα Τόμος Γ- Ημίτομος II, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2007, σελ.:371..*